

ARALIQ HESABATI No. 1*
1–17 Sentyabr 2008-ci il

I. ƏSAS MÜDDƏALAR

- Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) Konstitusiya müddəalarına əsasən 30 iyul tarixində, 15 oktyabr 2008-ci ildə Prezident Seçkilərinin keçirilmə tarixini elan etmişdir. Prezident xalq səsverməsi yolu ilə beş il müddətinə seçilir. Namizədlərdən heç birinin səsvermədə iştirak edənlərin yarısından çoxunun səsini toplaya bilmədiyi təqdirdə, səslərin çoxunu toplayan iki namizəd arasında ikinci mərhələ keçirilir.
- Hal-hazırkı prezident İlham Əliyev daxil olmaqla yeddi prezidentliyə namizəd MSK tərəfindən qeydə alınmışdır. MSK Üç nəfərin namizədliyinin qeydə alınmasından imtina etmişdir. Bir neçə müxalifət partiyaları seçkidə iştirak etməmək və ya seçkini boykot etmək qərarına gəlmişdilər.
- Seçki Məcəlləsinə edilmiş son əlavə və dəyişikliklər ATƏT/DTİHB və Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası tərəfindən edilmiş bəzi tövsiyələri özündə əks etdirmiş, lakin digər tövsiyələr nəzərə alınmamışdır. Son əlavə və dəyişikliklərin bəziləri tam və müvafiq şəkildə icra olunduğu təqdirdə seçki prosesini təkmilləşdirmək potensialına malikdir. Digərləri isə prosesə mənfi təsir göstərə bilər.
- Seçkilər MSK, 125 Dairə Seçki Komissiyası (DSK) və təxminən 5150 Məntəqə Seçki Komissiyası (MnSK) tərəfindən həyata keçiriləcək. Müxalifətin bir hissəsinin namizədlərin irəli sürülməsi prosesində iştirakdan imtina etdiyinə görə komissiyaların üzvlərinin tərkibi natamamdır. MSK seçkilərə hazırlıq işlərində çox fəaldır və tez-tez yığıncaqlar keçirir.
- Təxminən 4.8 milyon Azərbaycan vətəndaşı səs vermək hüququna malikdir. Seçicilərin siyahısı 10 sentyabr tarixində ictimai baxış üçün elan olunmuşdur. Vətəndaşlar qeydiyyatdan çıxma vərəqəsi üçün müraciət edə bilirlər, bu onlara qeydiyyatda olduqları seçki dairəsindən kənar səs vermə hüququ verir.
- Rəsmi olaraq 17 sentyabrdan başlamış seçki kampaniyası əsas müxalifət partiyalarının iştirakı olmadan polyarlaşdırılmış siyasi mühitdə keçiriləcəkdir. Seçki qabağı görüşlərin keçiriləcəyi yerlərə dair yeni hüquqi şərtlərin icrası dövlət qurumları tərəfindən müxtəlif cür şərh olunur.
- Çoxsaylı müsahiblər Azərbaycanda kütləvi informasiya vasitələrinin vəziyyəti haqqında öz narahatçılıqlarını ifadə etmişdir. Seçki Məcəlləsinə edilmiş son düzəlişlərə əsasən Dövlət Televiziyasında seçki kampaniyasını aparmaq qadağandır. Ödənişsiz efir vaxtı və digər seçki kampaniyasına aid olan proqramlar yalnız İctimai Televiziyasında göstəriləcəkdir. Sentyabrın 5-dən ATƏT/DTİHB-un Seçki Müşahidə Missiyası yeddi televiziya stansiyasının və dörd qəzetin monitorinqinə başlamışdır.

* Hazırkı mətnin əsli İngilis dilində olan nüsxəsi sayılmalıdır.

- Şikayətlərə baxılması və təqdim olunan dəlillərin sübutuna dəstək məqsədi ilə seçki məcəlləsinə edilmiş düzəlişlərə əsasən MSK və DSK daxilində ekspert qrupları təsis edilmişdir. Yeni Təşkil olunmuş ekspert qrupları, əsas etibarını ilə, mövcud komissiya üzvləri və hüquqşünaslardan ibarətdir.
- ATƏT/DTİHB MM-1 sentyabr 1-də Bakı şəhərində öz ofisini açmışdır. Müşahidə Missiyası 12 nəfərlik əsas heyətdən və ölkənin 11 regionuna səfərbər edilmişdir 28 uzunmüddətli müşahidəçilərdən ibarətdir.

II. GİRİŞ

Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) 30 İyul tarixində Konstitusiyaya müddəalarına əsasən 15 Oktyabr 2008-ci il də Prezident seçkilərini keçirilməsini elan etmişdir. Azərbaycan Hökumətinin dəvəti ilə və eləcə də Ehtiyacların Qiymətləndirilməsi Missiyasının¹ həyata keçirilməsindən sonra ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Haqları Bürosu (ATƏT/DTİHB) 1 Sentyabr tarixində Seçki Müşahidə Missiyası (SMM) yaratmışdır. Səfir Boris Frletsin rəhbərlik etdiyi ATƏT/DTİHB SMM Bakıda yerləşən 12 nəfərdən ibarət olan əsas heyət və sentyabrın 9-dan ölkənin 11 regionuna səfərbər edilmiş 28 nəfər uzunmüddətli (UM) müşahidəçilərdən ibarətdir. ATƏT/DTİHB SMM ATƏT-in 23 İştirakçı Dövlətlərindən formalaşdırılmışdır. Səsvermə, səslərin sayılması və tabulyasiyanı müşahidə etmək məqsədi ilə İştirakçı Dövlətlərə 450 nəfərlik qısamüddətli müşahidəçi ezam etmək üçün müraciət edilmişdir.

III. MÜQQƏDİMƏ

2005-ci il parlament seçkilərindən sonra əsas müxalifət partiyaları geniş saxtalaşdırmaların olduğunu iddia etmiş və seçkiləri etibarsız, yeni seçilmiş parlamentin isə qeyri legitim olduğunu bəyan etmişdilər. Müxalifət seçkinin nəticələrinin ləğvinə və yeni seçkilərin keçirilməsinə çağırırdılar. 125 dairənin 10-da nəticələr MSK və Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən ləğv edildi və 2006-cı ilin Mayında həmin dairələrdə təkrar seçkilər keçirilmişdir. Liberal Partiyasının rəhbəri öz yerindən imtina etmiş və bir neçə müxalifət partiyalar yeni seçilmiş parlamenti boykot etmək qərarına gəlmişdir. Həmin vaxtdan bəri bir neçə cəhdlərə və vasitəçilik səylərinə baxmayaraq, hökumət və müxalifət arasında dialoq demək olar ki, mövcud olmamışdır.

Qarşıdan gələn Prezident seçkisi mövcud Konstitusiyaya 1995-ci ildə qəbul olunandan bəri sayca üçüncü Prezident seçkisi olacaqdır. Hazırkı Prezident İlham Əliyev 2003-cü ildə 77 faiz səs çoxluğu ilə özünün birinci Prezidentlik müddəti üçün seçilmişdir.

IV. HÜQUQİ ÇƏRÇIVƏ

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına görə Azərbaycan Dövləti hüquq normalarına əsaslanan demokratik və dünyəvi respublikadır. Prezident ümumxalq səs verməsi yolu ilə ardıcıl beş il müddətinə seçilir. Prezident verilmiş səslərin mütləq çoxluğu ilə seçilir; əgər namizədlərdən heç biri verilmiş səslərin yarısından çoxunu toplaya bilməzsə ən çox səs toplamış iki namizəd arasında ikinci dövrə keçirilir.

Seçki Məcəlləsi ölkədə bütün seçkilərin və referendumun keçirilməsini tənzimləyir. 2008-ci ilin iyununda qəbul olunmuş Məcəlləyə edilən son düzəlişlər ATƏT/DTİHB və Avropa Şurasının Qanun Vasitəsilə Demokratiya üçün Avropa Komissiyası (Venesiya Komissiyası) birlikdə

¹ ATƏT/DTİHB Ehtiyacların Dəyərləndirilməsi üzrə Missiya məruzəsi, 11 iyul 2008-ci il.

qiymətləndirilmişdir². Düzəlişlərin ATƏT/DTİHB və Venesiya Komissiyası tərəfindən edilmiş tövsiyələrin bəzilərini nəzərə aldığı halda digər tövsiyələri nəzərə almamış yaxud da qismən nəzərə almışdır. Son düzəlişlərin bəzilərinin tam və ya müvafiq şəkildə həyata keçirdiyi təqdirdə seçki prosesini təkmilləşdirmək potensialı vardır, məsələn seçicilərin barmaqlarına mürəkkəbin tətbiq olunması və seçki prosesinə müdaxilənin açıq şəkildə qadağan olunması. Lakin bəzi düzəlişlər, xüsusi ilə də seçki kampaniyası ilə bağlı düzəlişlərin neqativ təsirləri ola bilər. Bura Dövlət Televiziyası vasitəsi ilə seçki kampaniyasının aparılması və rəsmi kampaniya müddətinin qısaltılması (60 gündən 28 günə qədər) daxildir. Digər narahatçılıq doğuran sahələrə seçki məsələləri ilə bağlı mübahisələrin məhkəmədə həll olunması və sərbəst toplaşmaq azadlığı aiddir.

Seçki Məcəlləsinə əsasən dövlət orqanları və yerli icra strukturları qeydiyyatdan keçmiş namizədlərə vətəndaşlarla görüşlər və açıq müzakirələrin təşkili üçün köməklik göstərməli və bu görüşlərin keçirilməsi üçün lazım olan vasitələri pulsuz təmin etməlidir. Miting və nümayişlərin keçirilməsi üçün yerlərin siyahısı icra hakimiyyətləri tərəfindən müəyyən edildiyindən yeni qəbul olunmuş Sərbəst Toplaşmaq Azadlığına dair Qanunun icrasında problemlər yarana bilər.³ Siyasi görüşlər və mitinqlər üçün yerli icra orqanları tərəfindən təklif olunan yerlərin siyahısının az və ya sadəcə formal xarakterli olması hakimiyyət dairələrində müxtəlif cür şərh olunur.

Prezident Administrasiyası, mitinqlərin yalnız siyahıda göstərilən yerlərdə keçirilməsini ATƏT/DTİHB-nun SMM-na bildirmişdir. Lakin yerli hakimiyyət orqanları və DSK-nın üzvləri bəzi ATƏT/DTİHB SMM-nin uzunmüddətli müşahidəçilərinə bildirmişdilər ki, ictimai asayışı pozmaq şərti ilə mitinqlərin başqa yerlərdə keçirilməsi qadağan olunmamalıdır. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti siyasi nümayiş və mitinqlər üçün 11 yer ayırmışdır, bunlardan heç biri Bakı şəhərinin mərkəzində deyil. Bundan əlavə, seçki kampaniyası aparmaq üçün qeydiyyatdan keçmiş namizədlərə digər dörd qapalı yer ayrılmışdır. Uzun müddətli müşahidəçilər bildirmişdilər ki, Bakı şəhərinin 11 rayonunun yerli icra orqanları da qapalı və açıq tipli yerlər ayırmışdır. Bəzi müxalifət partiyaları Bakı şəhər İcra Hakimiyyəti tərəfindən ayrılmış yerləri tənqid etmiş və onları “əlverişsiz, uzaq və insanların az məskunlaşdığı yerlər” kimi səciyyələndirmişdir.

Digər yeni bir düzəliş “hüquq-mühafizə, dövlət və bələdiyyə orqanları və digər fiziki şəxslər tərəfindən” seçki komissiyasının işinə təzyiq və seçki prosesinə müdaxilənin tam qadağan edilməsidir. Bu düzəlişlərin əvvəlki çatışmazlıqları nə dərəcədə aradan qaldırması onların dövlət orqanları tərəfindən inamla icrasından asılı olacaqdır. ATƏT-in Bakı Ofisi Prezident Administrasiyası ilə birgə bütün icra hakimiyyəti orqanları üçün seçki prosesinə müdaxilə etməmək mövzusunda məşğələlər keçirmişdir.

Seçki Məcəlləsinə edilən dəyişiklərdən sonra, Mülki Prosessual Məcəllə kimi bəzi əlaqəli qanunlara ziddiyyət və anlaşılmazlıqları aradan qaldırmaq məqsədi ilə düzəlişlər edilməlidir. Həmin düzəlişlərin qəbulu zəruridir. Bu mənada, ATƏT/DTİHB SMM-na Rayon Məhkəmələrinin seçkilərə aid olan şikayətlərə baxılmasındakı rollarına dair bir-birinə zidd məlumatlar daxil olmuşdur.

V. SEÇKİNİN İDARƏ EDİLMƏSİ

Prezident Seçkiləri Mərkəzi Seçki Komissiyası(MSK), 125 Dairə Seçki Komissiyası (DSK hər bir parlament seçki dairəsi üçün) və təxminən 5,150 Məntəqə Seçki Komissiyasından (MnSK)

² «Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinə Əlavə və Dəyişikliklər üzrə Qanun layihəsi üzrə birgə Rəy», 26-iyun 2008-ci il.

³ Sərbəst Toplaşmaq Azadlığına dair Qanun, Maddə 9, bölmə VI.

ibarət olan üç-hissəli Seçki Administrasiyası tərəfindən idarə olunacaq. Bütün komissiyalar 5 il müddətinə təyin olunmuş daimi orqanlardır. MSK parlament tərəfindən seçilir, DSK MSK tərəfindən, MnSK isə müvafiq DSK tərəfindən təyin olunur. 2005-ci il Parlament Seçkilərindən sonra qüvvəyə minən hüquqi müddəalara əsasən hər bir komissiyada parlament çoxluğu təşkil edən partiya (yəni, Yeni Azərbaycan Partiyası), müstəqil namizədlər və azlıq təşkil edən partiyaların (qalan siyasi partiyalar parlamentdə təmsil edilirlər) nümayəndələri üçün üç bərabər kvota ayrılır. Bütün komissiyaların sədrləri Yeni Azərbaycan Partiyası tərəfindən təklif olunan üzvlərdən ibarətdir.

Seçki komissiyaların tərkibi formulası siyasi partiyalar arasında hələ də mübahisəli olaraq qalır. ATƏT/DTİHB və Venesiya Komissiyası siyasi partiyalarda inam yaratmaq və təyin olunan namizədlərin yalnız iqtidar-yönlü qüvvələr tərəfindən nəzarətdə olmadığını təmin etmək məqsədilə seçki komissiyalarının tərkibinin dəyişdirilməsi ilə bağlı hələ avvəldən tövsiyə etmişdir. Bu tövsiyələr hələ də nəzərə alınmayıb⁴.

Bəzi müxalifət qüvvələrinin komissiya üzv olmaq üçün namizədədlərini irəli sürməkdən imtina etdiyindən bütün komissiyaların tərkibi natamamdır. Seçkilərin yaxınlaşması ilə əlaqədar MSK “azlığı” təmsil edən DSK üzvlərinin təyinatına başlayır, sonra isə MnSK –a çatışmayan üzvlərinin təyinatı ilə məşğul olacaqdır.

Əlavə olaraq hər bir qeydiyyatdan keçmiş namizəd hər bir komissiyaya 1 nümayəndə göndərə bilər. Həmin nümayəndə iclaslarda iştirak edir, lakin qərar qəbul olunmasında səs hüququna malik deyil. İndiyə qədər MSK-nın yalnız Müasir Müsavat Partiyasını təmsil edən bir məsləhətçisi, səs hüquqlu üzv kimi təyin edilmişdir.

MSK seçki-qabağı hazırlıq işlərinin aparılmasında çox fəal iştirak edir. MSK bir neçə təlimatlar və qaydalar yaradıb, seçici məlumatlandırma kompaniyasına başlayıb və beynəlxalq qeyri-hökumət təşkilat Seçki Sistemləri üzrə Beynəlxalq Fond(İFES) ilə birlikdə seçki qünü yaddaş kitabçası və MnSK-nın təlimi üçün video material hazırlayıb. İlk təlimlər aşağı komissiyalar üçün Avqust ayında keçirilib, təlimlərin ikinci mərhələsi isə Sentyabrın ikinci yarısında başlayacaq.

MSK tez-tez görüşlər keçirərək Kütləvi informasiya vasitələri, ATƏT/DTİHB SMM-ni, ATƏT-in Bakı Ofisini və İFES-in nümayəndələrini bu görüşlərə dəvət edir. MSK-nın rəsmi internet sahifəsi məlumatla zəngindir və müntəzəm olaraq yenilənir. ATƏT/DTİHB SMM MSK və DSK ilə yaxın əməkdaşlığından çox məmnundur.

VI. SEÇİCİLƏRİN QEYDIYYATI

MSK mərkəzləşdirilmiş seçici siyahılarının qorunmasına görə məsuliyyət daşıyır. May ayının sonunda mütəmadi illik yenilənmədən sonra qeydiyyatda alınmış seçicilərin sayı 4.761.710 nəfərdir. Bütün seçki məntəqələrinin siyahısı internetdə yerləşdirilib. Qanuna qeyd olunduğu kimi 10 sentyabr tarixində MnSK-lar bu siyahıları ictimaiyyət üçün yerləşdiriblər. Yalnız MnSK sentyabrın 20-dən sonra seçicilərin adlarını siyahıya əlavə etmək hüququna malikdir. Həmin əlavələr seçki günündə bu kimi nöqsanlar üçün nəzərdə tutulmuş əlavə seçici siyahısına edilə bilər.

Seçkilər zamanı qeydiyyatda olduqları seçki məntəqəsindən kənar olan vətəndaşlar Qeydiyyatdan Çıxma Səsvərmə Vərəqəsi (QÇSV) almaqla istənilən seçki məntəqəsində səs verə

⁴ Venesiya Komissiyası və ATƏT/DTİHB tərəfindən 1 iyun 2004 tarixli «Azərbaycan Respublikasında birgə məsləhətlərüzrə Seçki Qanunu və Seçki İdarəetməsi» (JDL–AD(2004) 016rev) bax.

bilərlər. DSK artıq QÇSV-ların verilməsinə başlayıb. Yalnız 20 sentyabr və 12 Oktyabr ərəfəsində QÇSV-rı MnSK-rı tərəfindən veriləcək.

VII. NAMİZƏDLƏRİN İRƏLİ SÜRÜLMƏSİ VƏ QEYDİYYATI

MSK namizədlərini irəli sürülməsinə dair 21 ərizə təsdiq etmişdir. 21 mümkün namizədlərdən 10-u tələb olunan qeydiyyat sənədlərini və dəstək imza vərəqələrini qanunda təyin olunmuş vaxt çərçivəsində (5 Sentyabr saat 18:00) təqdim etmişlər. Namizədlər ən azı 60 seçki dairəsindən qeydiyyata alınmış seçicilərin ən azı 40.000 imzasını toplamalardır. Seçki Məcəlləsinə edilən düzəlişlər imzaların sayını azaltdı (əvvəllər 45.000 imza tələb olunurdu), lakin bu düzəlişlər imzaların yerinə maddi girov ödənilməsinə ləğv etdi.

MSK tərəfindən 7 nəfər prezidentliyə namizəd qeydə alınmışdır. Hazırkı Prezident və rəhbər Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri İlham Əliyev; Ümid Partiyasının sədri İqbal Ağazadə; Müasir Müsavat Partiyasının sədri Hafiz Həjiyev; Bütöv Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyasının sədri Qüdrət Həsənpuliyev; Böyük Quruluş Partiyasının sədri Fazil Mustafayev Qəzənfəroğlu; Liberal-demokrat Partiyasının sədri Fuad Əliyev; və cənab Qulamhüseyn Əlibəyli (bitərəf).

Namizədlərdən biri boş imza vərəqələrini təqdim etmişdir, digər iki namizədin namizədliyi imza vərəqələrində imzaların əksəriyyətinin MSK tərəfindən etibarsız hesab edildiyinə görə qeydə alınmamışdır.

VIII. SIYASI MÜHİT VƏ SEÇKI KAMPANIYASI

Rəsmi olaraq sentyabrın 17 də başlayan seçki kampaniyası hökumət və müxalifəti dəstəkləyən partiyalar arasında kəskin şəkildə parçalanan siyasi mühitdə baş verəcək. Digər tərəfdən müxalifət parçalanmışdır və cari Parlamentdə 125 yerdən təxminən 8-ni tutur. Seçki kampaniyası bir neçə müxalifət partiyası tərəfindən seçkilərin boykot şəraitində keçiriləcək.

Hazırkı Prezident kampaniyada məhdud şəkildə iştirak edəcəyini qeyd eləmişdi, və ATƏT/DTİHB-na bildirmişdir ki, o özü şəxsən kampaniyada təşkil etməyəcək bununla digər namizədlərə daha çox iştirak imkanları verəcək. Hazırkı Prezidentin seçki kampaniyası yüksək səviyyədə təşkil olunub. Həmçinin o hakimiyyətdə olan Yeni Azərbaycan Partiyası tərəfindən dəstəklənir. Prezident Əliyev parlamentin 50 üzvünü regionlarda öz nümayəndəsi kimi fəaliyyət göstərmək üçün təyin etmişdir.

Digər namizədlərdən 3-ü Parlament üzvləridir (Cənab Əlizadə, cənab Həsənpuliyev və cənab Qəzənfəroğlu). Bu namizədlərin partiyalarının hər biri Parlamentdə 1 yerlə təmsil olunurlar.

Seçki Məcəlləsinə edilən son düzəlişlər, xüsusi ilə seçki kampaniyası müddətinin azaldılması və seçki komissiyalarının tərkiblərinin dəyişilməz qalması bir neçə müxalifət partiyaları tərəfindən tənqid olunmuşdur. Bəzi müxalifət partiyaları məsələn Müsavat Partiyası, Xalq Cəbhəsi Partiyası və Liberal Partiyası hüquqi çərçivədə mühüm irəliləyişlər olmadığını və Əsas İnsan azadlıqlarının pozulmasını səbəb gətirərək Prezident seçkilərini boykot edəcəklərini bəyan etmişlər. Bir neçə digər Partiyalar seçkilərdə iştirak etməyəcəklərini bəyan etmiş, lakin “boykot” sözünü istifadə etməmişlər. Müxalifət liderləri ATƏT/DTİHB SMM-ya bildirdiklərinə görə onlar öz seçiciləri ilə mütəmadi iclaslar və partiya tədbirləri təşkilində böyük çətinliklərlə üzləşiblər və demək olar ki kütləvi informasiya vasitələrinə çıxışları olmamışdır. Hökumət nümayəndələri bu tələbləri əsassız adlandıraraq rədd etmişlər.

Seçki kampaniyası başlamamışdan əvvəl Prezident Əliyev onun Şəkili olan rəsmi portretlər və posterlərin çıxarılmasını tələb edib. Bir çox yerlərdə sabiq Prezident Heydər Əliyevin şəkilli, bəzən hazırkı Prezidentlə birgə, qalmaqdadır.

IX. KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASITƏLƏRİ

İctimai və özəl yayım və çap vasitələri daxil olmaqla Azərbaycanda geniş həcmli kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyət göstərməsinə baxmayaraq çoxlu sayda yerli mesahiblər və beynəlxalq təşkilatlar ölkədəki yayım və kütləvi informasiya vasitələrinin müstəqilliyində olan pluralizm çatışmamazlığı haqqında narahatçılıqlarını dənə-dənə qeyd etmişlər. Onların fikrincə kütləvi informasiya vasitələrinin mühiti son illərdə pisləşmişdir⁵. Verilən məlumata görə əsas televiziya kanalları Hökumət siyasətinin mövqeyini və efirdə səslənən nadir alternativ fikirləri dəstəkləyir.

Həmçinin bu müsahiblər xüsusi ilə problemlili fakt olan, dövləti tənqid edən kifayət qədər jurnalist kütləsinin çox hallarda həbs qərarları və yüksək cərimə ilə nəticələnən məhkəmə ittihamının və yaxud mülki məhkəmə prosesinin mövzusuna çevrildiyini qeyd edirlər. Prezident 2007-ci ilin dekabrında beş jurnalist əfv etdi lakin üç jurnalist hələ də həbs altındadır. Hakimiyyət orqanları həmin fiziki şəxslərin jurnalist fəaliyyətinə görə deyil, ciddi cinayətlərə görə həbs olunduqlarını bildirmişlər. ATƏT-in kütləvi informasiya vasitələrinin azadlığı üzrə nümayəndəsi dövləti “kütləvi informasiya vasitələri ilə münasibətlərdə islahatlara başlamaq və beynəlxalq standartlara doğru atılmış ilk addım kimi hımin həbs qərarını dayandırmaq” fikirlərinə qoşulmağa çağırılmışdır⁶.

Alternativ fikirlər irəli sürəcək müstəqil və ya müxalif fikirli qəzetlər yaxud dövlətin hazırkı tənqidi çox azdır. Hər halda onların çətin iqtisadi vəziyyətləri onların yayılmasını və fəaliyyət dairəsini məhdudlaşdırır. 22 İyul tarixində Prezidentin imzaladığı fərman əsasında 38 kütləvi informasiya vasitəsi müxalifət və müstəqil qəzetlər daxil olmaqla (hər bir çap informasiya vasitəsi üçün 5000 AZN, təxminən 4350 AVRO) maliyyə yardımı almışlar.

Seçki Məcəlləsinə, seçki qabağı kampaniya ərzində kütləvi informasiya vasitələrinin çap vasitələri və verilişlər üçün dəqiq qaydalar, pulsuz vaxtın və İctimai televiziyasında reklam müddətini və digər namizədlər üçün dövlət tərəfindən maliyyələşən kütləvi informasiya vasitələrində bölüşdürülməsi, siyasi reklam ödəmələri üçün qaydalar və ictimai televiziyanın və dövlət tərəfindən maliyyələşən kütləvi informasiya vasitələrinin qeydiyyatdan keçmiş namizədlər üçün bərabər şərait yaradacaqlarını təmin edilməsinə dair qaydalar daxildir. Bu qaydalara əlavə olaraq MSK kütləvi informasiya vasitələrində sonrakı kampaniyayı tənzimləmək üçün 18 iyul tarixində qərar qəbul etmişdir. Seçki Məcəlləsinə son düzəlişlərlə dövlət tərəfindən maliyyələşən AZTV-nin bərabər seçki kampaniya şəraiti təmin etmək üçün hüquqi öhdəliyi aradan götürülmüş və seçki kampaniyasının istənilən formasını həyata keçirməsinə qadağa qoyulmuşdur. Namizədlər üçün pulsuz efir vaxtı və digər seçki kampaniyası ilə əlaqədar olan proqramlar hər biri həftədə üç dəfə namizədlər arasında dəyirmi masa arxasında bir saatlıq müzakirələr İctimai televiziya və radiosunda mümkün olacaq. Sentyabrın 17-də MSK namizədlərin İctimai Televiziya və Radiosunda dəyirmi masa arxasında çıxış edəcək namizədlərin sırasını müəyyən etmək üçün püşk atma keçirmişdir.

⁵ Xüsusilə ATƏT/DTİHB-nun Ehtiyacların qiymətləndirilməsi üzrə məruzəsinə bax; ATƏT nümayəndəsinin 15 noyabr tarixli ATƏT-in Daimi Şurasına ATƏT-in Mətbuat Azadlığı barədə məruzəsi və Avropa Şurasının Qərarı 1545 «Azərbaycan tərəfindən öhdəliklərin və hüquqların qiymətləndirilməsi»-nə bax.

⁶ ATƏT-in kütləvi informasiya vasitələrinin azadlığı üzrə nümayəndə.

Seçki Məcəlləsində göstərilədiyi kimi MSK kütləvi informasiya vasitələri üzərində Seçki Məcəlləsinin qaydalarına kütləvi informasiya vasitələrinin əməl etmədiklərini nəzarətə kömək etmək məqsədilə müxtəlif kütləvi informasiya vasitələrindən olan jurnalist və MSK üzvlərindən ibarət xüsusi işçi qrupu yaratmışdır. MSK-nın ATƏT/DTİHB SMM-na verildiyi məlumata əsasən MSK kütləvi informasiya vasitələrinin monitorinqini aparmağı planlaşdırmır və bu işçi qrupu yalnız MSK-ya təqdim olunmuş şikayətləri nəzərə alacaq.

5 Sentyabr tarixindən etibarən ATƏT/DTİHB SMM 7 Televiziya kanalı⁷ və dörd gündəlik qəzetdə⁸ kəmiyyət və keyfiyyət monitorinqini aparır.

X. ŞİKAYƏT VƏ MÜRACİƏTLƏR

Seçki Məcəlləsinə edilmiş son düzəlişlər rəsmi şikayətdə nə cür informasiyanın təqdim olunması haqda məlumat açıqlanmışdır. Düzelisələrə müvafiq olaraq MSK və DSK-da 7 və 3 ekspertdən ibarət olan ekspert qrupları yaradılmalıdır. Bu ekspert qruplarının yaradılması qaydaları Məcəllədə öz əksini tapmamışdır bu səbəbdən həmin qrupların MSK-nın müstəqil fəaliyyətinə daxildir. Ekspert qrupları şikayətlər ilə əlaqədar olan hadisələrin tədqiqini həyata keçirmək və seçki komissiyalarını konsultativ rəylərlə təmin etmək məqsədilə nəzərdə tutulmuşdur.

Hətta MSK-nın müvafiq göstəricilərini rəhbər tutaraq əsasən seçki komissiyasının üzvlərinə və komissiya katibliyinin hüquqşunaslarından ibarət olan cari seçkilər üçün təşkil olunmuş ekspert qruplarının ilk məqsədi seçki komissiyasının işinin vəziyyəti faktlarını əlavə etmək idi. Əsasən, bu keçən seçkilərdə şikayətlərlə məşğul olan eyni şəxslərdir.

Seçki Məcəlləsində qeyd olunmadığına baxmayaraq, lazımı təqdirdə MSK-ın təlimatına əsasən şikayətlərin baxılması üçün ekspert qrupunun 3 qünlük müddət artırılı bilər. Bu isə öz növbəsində qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş müddətdən sonra seçki komissiyasının qərar qəbul etməsi üçün vaxtı uzadacaq.

Hal-hazırda ATƏT/DTİHB SMM- nın Cənab Arif Əliyevin onun namizədliyinin qeydə alınmamağı haqda MSK-na ünvanlandığı şikayəti haqda məlumatı var. Şikayət rədd edilmişdir⁹. Bundan sonra MSK-nın qərarı Appelyasiya Məhkəməsinə ünvanlandırılmışdır, orada da həmçinin rədd edilmişdir. Əlavə olaraq, Yaşılılar Partiyası MSK-nın Cənab Mais Güləliyevin namizədliyini yüksək sayda etibarsız dəstək imzaları olduğuna görə qeydə alınmamağı ilə əlaqədar şikayət etmişlər. Şikayət MSK-nın Seçki Məcəlləsinə əsasən hansı imzaların etibarsız olduğu haqda ətraflı məlumat verilmədiyini ilə əsaslanmışdır. Bakı Appelyasiya Məhkəməsi 17 sentyabr tarixində həmin şikayəti rədd etmişdir.

XI. YERLİ VƏ BEYNƏLXALQ MÜŞAHİDƏÇİLƏR

Seçki çərçivəsində yerli və beynəlxalq seçki müşahidəçiləri nəzərdə tutulub. Yerli müşahidəçilər individual, qeydiyyatdan keçmiş namizədin nümayəndəsi, partiya və ya seçkilər üzrə ixtisaslaşmış QHT kimi qeydiyyatdan keçirlər. Ədliyyə Nazirliyinin tələbi ilə ən böyük yerli müşahidəçilər təşkilatı olan Seçki Monitorinq Mərkəzi (SMM) Rayon Məhkəməsi tərəfindən 14 May 2008-ci il tarixində qeyri hökumət təşkilatı kimi qeydiyyatdan çıxarılmışdır. Buna baxmayaraq həmin təşkilat seçki günü fərdi şəkildə qeydiyyatdan keçmiş müşahidəçilərdən istifadə etmək fikrindədir.

⁷ AZTV, İTV, ATV, ANS TV, Lider TV, Space və Xəzər TV.

⁸ Azərbaycan, Respublika, Yeni Müsavat, və Zerkalo.

⁹ Cənab Əliyev qeydiyyatı üçün müvafiq olan sənədləri vaxtında təqdim etməmişdir.

Seçki qünü yerli QHT “Azərbaycanda Vətəndaş cəmiyyətinin İnkişafı Assosiyasiyası” bütün seçki məntəqələrinə müşahidəçilər göndərməyi planlaşdırır. Digər bur koalisiya – “Azad, Şəffaf və Ədalətli Seçkilər” 50 DSK-da monitorinq keçirir və 60 seçki dairəsinin 600 məntəqəsində ekzit poll keçirməyi planlaşdırır.

XII. ATƏT/DTİHB SMM-NİN FƏALİYYƏTİ

ATƏT/DTİHB SMM 1 sentyabr 2008-ci il tarixində Bakıda öz ofisini açmışdır. Missiyanın başçısı Respublikanın prezidenti, Xarici İşlər Naziri, Daxili İşlər Naziri, MSK-nın sədri, Ali Məhkəmənin sədri və digər rəsmi şəxslərlə, eyni zamanda ATƏT-in Bakıdakı Ofisinin Başçısı və ATƏT-ə daxil olan ölkələrin səfirləri ilə görüşlər keçirmişdir. ATƏT/DTİHB SMM MSK, prezidentliyə namizədlər, əsas siyasi partiyalar, vətəndaş cəmiyyəti və media ilə ilkin iclaslar keçirmiş və mütəmadi əlaqələr yaratmışdır.